

Kršćanstvo i sekularizacija u viziji Željka Mardešića

Pavle Kufrin
pavle.kufrin@gmail.com

UDK: 316:2 Mardešić, Ž.
211.5:23/28
Pregledni članak
Primljeno: 18. srpnja 2011.
Prihvaćeno: 2. rujna 2011.

U radu se prikazuje razmišljanje Željka Mardešića o odnosu kršćanstva i sekularizacije, kako ga nalazimo u nekim njegovim djelima. Promatra se poglavito misao koja fenomenu sekularizacije prilazi s teološkog vidika. Polazi se od iščitavanja temeljnih odrednica sekularizacije, te se razgraničuje sekularizaciju od sekularizma, koji je njezino iskrivljenje. Prikazuje se zatim kako biblijska vjera omogućuje sekularizaciju. Konačno, govori se o tome kako sekularizacija na kršćanstvo i Crkvu pozitivno djeluje i kršćanima omogućuje – ali i od njih traži – autentično življenje vjere.

Ključne riječi: Željko Mardešić, sekularizacija, sekularizam, Sveto pismo i sekularizacija, kršćanstvo i sekularizacija.

Uvod

Sekularizacija, fenomen prisutan u suvremenom svijetu, bila je i predmetom razmišljanja Željka Mardešića. U ovom će se radu prikazati neke od ključnih Mardešićevih misli o sekularizaciji i kršćanstvu, na temelju dijela njegova opusa.¹ U prvom planu su misli koje fenomen sekularizacije promatraju iz teološke perspektive. Između kršćanstva i sekularizacije postoji uzajaman odnos – dok kršćanstvo, s jedne strane, zahtijeva i omogućuje sekularizaciju, sekularizacija, s druge strane, pomaže kršćanstvu i kršćanima – i od njih zahtijeva – da budu autentični.

¹ To su članci: Kršćanstvo i sekularizacija, *Nova prisutnost*, 4 (2006) 2, 256-280 (prije objavljeno u *Diacovensiji*); Sekularizacija i..., *Nova prisutnost*, 4 (2006) 2, 281-421 (niz članaka objavljenih u *Kani*).

1. Sekularizacija

Mardešić je itekako svjestan prisutnosti sekularizacije u današnjem društvu – svijet se promijenio i povratka natrag nema,² kaže – čak i predviđa – jačanje sekularizacije.³ No, što je sekularizacija, kako je on opisuje? U njegovim djelima nije lako iščitati jedinstvenu definiciju, koja bi obuhvatila sve vidove sekularizacije, stoga ću pokušati naznačiti njezine temeljne odrednice koje će pomoći u razumijevanju toga fenomena.

Sekularizacija označava »povijesni postupak prepoznavanja i priznavanja društva u njegovoj svjetovnoj stvarnosti«. ⁴ Najjednostavnije bismo mogli sekularizaciju opisati kao proces postajanja svijeta svjetovnim⁵ – priznavanje »autonomije zemaljskih stvari« o kojoj govori Drugi vatikanski koncil.⁶ Da bismo izbjegli nejasnoće, treba odmah upozoriti i na jednu krajnost, na ideologizaciju sekularizacije – što će nam pomoći da bolje shvatimo samu sekularizaciju i njezine granice. Ta krajnost je sekularizam, što označava zatvaranje društva u njegovu lažnu samodostatnost. To je nekakvo izopačenje sekularizacije, proces istrzan početnom usmjerenju biblijske vjere (o tom će usmjerenju kasnije biti riječi).⁷ Sekularizam »potpuno isključuje vjeru iz života ljudi i ne štiti religijsku slobodu u pluralističkom društvu«. ⁸ To je krivo shvaćena »autonomija zemaljskih stvari«, apsolutiziranje te autonomije i negiranje odnosa svijeta s Bogom.

Sekularizacija je višeznačan proces,⁹ »u sebi ne nosi ni potpunu istinu, a još manje samo laž«. ¹⁰ Mardešić je svjestan da ostvarenje procesa sekularizacije nije savršeno i bez mana – posljedice šire shvaćenog procesa sekularizacije su izdubile golemu prazninu koju nisu uspjele ispuniti ni nadomjestiti.¹¹ Sekularizacija je istodobno omogućila rascvat svetoga u obliku nove religioznosti, kao i povratak prošlosti u obliku pobune fundamentalizma i konzervativizma.¹²

Mardešić promatra proces sekularizacije u modernom društvu na tri razine.¹³ Prvo, na razini društva je vidi »kao postupno slabljenje i onda nestajanje javnog utjecaja eklezijalnih ustanova na društveno ponašanje i mišljenje ljudi koji žive u modernom zapadnjačkom svijetu«. ¹⁴ Znakove te razine sekulariza-

² Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Sekularizacija i...*, 366.

³ Usp. *isto*, 331.

⁴ *Isto*, 364.

⁵ Usp. *isto*, 363-364.

⁶ Usp. *isto*, 369; Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7.XII.1965), br. 36, 41, u: *Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008.

⁷ Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Sekularizacija i...*, 364-365.

⁸ *Isto*, 365.

⁹ Usp. *isto*, 334, 363.

¹⁰ *Isto*, 363.

¹¹ Usp. *isto*, 406.

¹² Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Kršćanstvo i sekularizacija*, 257.

¹³ Usp. *isto*, 257.

¹⁴ *Isto*, 259.

cije vidi u odsutnosti kršćanskih simbola, kao što su raspela, u javnom životu ljudi i u raspadanju demokršćanskih stranaka.¹⁵ Druga je razina crkvena – odnosi se na Crkvu i njezine članove – a ogleda se u promjeni načina vjerničkog života – među ostalim i opadanjem izvršavanja obrednih dužnosti, potrebom za slobodnim odabirom samo dijelova crkvenog *creda*, neuvažavanjem svih smjernica crkvenog učiteljstva i smanjenjem odaziva na svećenički poziv.¹⁶ Treća razina sekularizacije odnosi se na pojedince, pita jesu li vjernici u svojoj nutrini još uvijek kršćani¹⁷ i koliko su »postali osobno vjerski ohlađeni i duhovno ispražnjeni«.¹⁸

Svjestan je i različite prisutnosti sekularizacije u svijetu – ona na različite načine dolazi do izražaja u različitim dijelovima svijeta, a posebno analizira raznovrsnu prisutnost sekularizacije u Europi te europsku sekularizaciju uspoređuje s onom u Sjevernoj Americi i dolazi do zanimljivih uvida.¹⁹

2. Sveto pismo – kršćanstvo – sekularizacija

Prijeđimo sada na odnos sekularizacije prema kršćanstvu, tj. na odnos kršćanstva prema sekularizaciji. Spominjući teološko promišljanje o sekularizaciji – sekularizacija je prije svega tema *teološkog* razmišljanja – Mardešić navodi i interpretaciju koja već u Svetome pismu, u biblijskoj vjeri, vidi njezine korijene i njezine pretpostavke.²⁰

Starozavjetna teologija je dokraja demitizirala sakraliziranu prirodu i navijestila smrt svim božanstvima u toj sakraliziranoj prirodi. Tako je sveto zauvijek premješteno iz prirode u povijest, te se i Bog sada objavljuje jedino u povijesti izabranog naroda, Izraela, a ne u prirodnim pojavama. Novi zavjet otkriva Božje čovječstvo u Isusu Kristu, koji svojom smrću na križu Boga prepoznaje u svakoj ljudskoj osobi, kojoj je povjeren ishod povijesnih tokova. Tako se okončava stara mitska slika svijeta i nastaje njezina prva sekularizacija.²¹

Sekularizacija, prema tome, nije učinak ateizma, nije iščeznuće kršćanstva, nego posve nužna, očekivana i zakonita posljedica samoga kršćanstva.²² »Kršćanstvo je bilo prvo u povijesti koje je posvjetovnilo svijet«,²³ kaže Mardešić, ono je oslobodilo poganskog čovjeka od mitskog poretka i od ovisnosti o praznovjerju.²⁴ Svijet je postao svjetovan da bi se – čovjekovom odgovornošću i su-

¹⁵ Usp. *isto*, 259.

¹⁶ Usp. *isto*, 260.

¹⁷ Usp. *isto*, 262.

¹⁸ *Isto*.

¹⁹ Usp. *isto*, 261, 264-273, 275-280; usp. Željko MARDEŠIĆ, *Sekularizacija i...*, 360-362.

²⁰ Usp. *isto*, 329-330, 363.

²¹ Usp. *isto*, 329-330, 363-364.

²² Usp. *isto*, 330-331, 364.

²³ *Isto*, 363.

²⁴ Usp. *isto*, 363

djelovanjem, u slobodi i stvaralaštvu – učinkovitije približio svome spasenju.²⁵ Prema tome, sekularizacija nije nešto strano ili protivno kršćanstvu, ona je, ispravno shvaćena, upravo zahtjev biblijske vjere u Boga Stvoritelja – priznaje njegovo Gospodstvo nad svime stvorenim, ali i autonomiju koju je on upisao u samo stvorenje – autonomiju, koja, kako smo već rekli, nije apsolutna, nego uvijek pred očima ima Stvoritelja. A da bi sekularizacija mogla nadvladati kušnje novih mitologija i svjetovnih ideologija, mora se nadahnjivati kršćanstvom, koje jamči njezin trajan pozitivan utjecaj.²⁶

3. *Sekularizacija i kršćani*

Što sekularizacija znači za kršćane, što im ona donosi, što od njih traži? Mardešić je promatra kao blagodat za kršćane i za Crkvu jer na njih tako utječe da im donosi dobro, makar njeno ostvarenje nije jednoznačno. Ona je »prodr-mala kršćanstvo od vrha do dna, pokazavši pritom da, osim što prividno ruši vjeru, još je više znade čistiti i mijenjati nabolje i ljudskije«. ²⁷ Sekularizacija, kaže Mardešić, ne ubija uvijek kršćanstvo, nego ga često čisti od nekršćanskih sadržaja i od nekršćana koji su samo hinili kršćanstvo. ²⁸ Pomogla je, dakle, da se iz kršćanstva ukloni ono njemu strano i protivno! Sekularizacija je također pomogla i tome da vjera postane duhovan i slobodan čin uvjerenja. ²⁹ Kršćani više ne mogu biti vjernici »po običaju ili iz koristi jer ih okoliš neprestance otkriva i proziva za nevjeru i izdajstvo«. ³⁰ Sekularizacija ne uzrokuje urušavanje niti Crkve niti kršćanstva – jedino što propada je »stanovita njihova preživjela i osramočena slika iz prošlosti«. ³¹ Sekularizacija – što je Mardešiću vrlo bitno – pomaže i olakšava vjernicima prijelaz iz pretkoncilskog u koncilsko življenje kršćanstva. ³²

Najkorisniju ulogu sekularizacije Mardešić vidi u tome što pomaže Crkvi da napusti podređenost i postigne neovisnost prema svijetu i njegovim koristoljubivim ponudama. Željku Mardešiću se čini da upravo u sekulariziranom društvu Crkva uživa najveću slobodu u svojoj povijesti (izuzevši vrijeme prve Crkve). U čemu se, po njemu, očituje ta sloboda? Prvo, to je pravo na potpuno i samostalno unutrašnje uređenje Crkve, bez bilo kakvog uplitanja i miješanja izvana – to se odnosilo uglavnom na mogućnost sazivanja sjednice svih biskupa u nekoj državi i njihova nesmetanog odlučivanja. Drugo, to je sloboda Crkve

²⁵ Usp. *isto*.

²⁶ Usp. *isto*, 365.

²⁷ Željko MARDEŠIĆ, *Kršćanstvo i sekularizacija*, 257.

²⁸ Usp. *isto*, 270, 273.

²⁹ Usp. *isto*, 279.

³⁰ *Isto*, 279.

³¹ *Isto*, 274.

³² Usp. *isto*.

od uplitanja države u izbor biskupa u pojedinim državama (spominje Francusku, Bavarsku i Španjolsku), te konačno, treće, ukidanje po njemu najvećeg ograničenja, a to je mogućnost – za koju kaže da je *sablazan* – stavljanja veta na izbor pape. Tu su povlasticu imala tri cara: austrijski, španjolski i francuski, a posljednji koji je uz pomoć te povlastice bio izabran za papu bio je Pio X. koji je tu povlasticu i ukinuo.³³

U sekularizaciji Mardešić vidi korist i za Crkvu i za državu – obje uživaju veću samostalnost.³⁴ Kršćani mogu slobodnije djelovati u društvu, biti prepoznatljiviji po svojoj skromnosti i dobroti.³⁵ Sekularizacija »pomaže Crkvi da bude vjernija sebi i bliža svojim evanđeoskim izvorima.«³⁶ Svijet je pomogao Crkvi, neizravno ju je prisilio da napravi ono što je propustila sama učiniti unutarnjom duhovnom obnovom i upozoravanjem na nedosljednost.³⁷ Odvajanjem Crkve od države, Crkva je dobila »mnogo više nego što je ikada imala: istinsku slobodu djelovanja u neovisnosti o državi. Zato sada može u društvu (...) nesmetano svjedočiti vrijednosti svoga plemenitog učenja ovostrane dobrote prema bližnjemu radi pronalaženja onostranog smisla u Bogu.«³⁸ Suvremenom, punoljetnom čovjeku može pomoći samo kršćanstvo koje je svjedočko, očišćeno magičnih sadržaja, izbjegavanja zajedničkih dužnosti i sebične zaokupljenosti samo vlastitim spasenjem umjesto služenja bližnjemu.³⁹

U susretu sa sekularizacijom Mardešić naglašava važnost izgradnje identiteta. Naime, ako vjernički identitet nije prošao kroz kušnje i iskustva slobode, on malo vrijedi – u prvom se sudaru sa sekularizacijom takav slab identitet razgrađuje i nestaje. Stoga je važno kršćanstvo unutarnjeg uvjerenja, kršćanstvo slobodne i odgovorne odluke.⁴⁰ Svoj identitet kršćani moraju »sami kroz cijeli život mukotrpno izgrađivati, stalno podržavati i teško održavati.«⁴¹ Zahtijeva se trajno obraćenje onih koji kršćanstvu pripadaju.⁴² Sekularizacija svima pomaže »da se osamostale i postanu slobodne i punoljetne osobe sposobne za razumski čin izbora i odabira u pluralističkome društvu.«⁴³ Pomaže, dakle, izgradnji odrasla čovjeka, a onda i kršćanina.

³³ Usp. *isto*, 274-276.

³⁴ Usp. *isto*, 275.

³⁵ Usp. *isto*, 276.

³⁶ *Isto*.

³⁷ Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Sekularizacija i...*, 332.

³⁸ Željko MARDEŠIĆ, *Kršćanstvo i sekularizacija*, 286.

³⁹ Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Sekularizacija i...*, 330.

⁴⁰ Usp. *isto*, 307.

⁴¹ *Isto*, 311.

⁴² Usp. *isto*.

⁴³ *Isto*, 341.

Zaključak

Sekularizacija je, dakle, proces priznavanja svijetu njegove autonomije. Ona je, ako je ispravno shvaćena, u svojoj biti najuže povezana s kršćanstvom. Kršćanstvo je, zapravo, zahtijeva, odnosno omogućuje. Nažalost, uzeta sama za sebe, bez odnosa prema Stvoritelju, ona pogrešno tumači svijet i postaje još jedna ideologija. Zdrava sekularizacija prilika je za kršćanstvo i za kršćane. Prilika za slobodno, autentično i neopterećeno življenje vjere, koje od kršćana traži osobnu odluku, predanost i angažman. Zaključit ću citirajući riječi Željka Mardešića:

»Bilo kako bilo, svjedoci smo sudbonosnih promjena i zbivanja u suvremenom zapadnjačkom društvu, ali i drugdje po svijetu. Unatoč tome što je religija trebala iščeznuti i nestati, čini se da je njezina uloga sve važnija i prijepornija: može biti uteg u korist dobra, ali, ako se izopači, i zla. Pobješnjeli fundamentalizmi i skriveni integrizmi to najočitije pokazuju, iako ni struje sućuti, dobrote, opraštanja i služenja ljudima ne miruju. Treba izmoliti i izgraditi bolji svijet za naše bližnje.«⁴⁴

Pavle Kufrin

Christianity and secularization as seen by Željko Mardešić

Summary

This work shows Željko Mardešić's thought on the relation between Christianity and secularization, as can be found in some of his work. The thought that approaches the phenomenon of secularization from a theological point of view is primarily observed. It starts by identifying the baselines of secularization, and distinguishes secularization from secularism, which is its distortion. Next, it is demonstrated how the biblical faith enables secularization. Finally, it discusses how secularization positively affects Christianity and the Church enabling Christians – but also seeking from them – to live their faith authentically.

Key words: Željko Mardešić, secularization, secularism, Holy Scripture and secularization, Christianity and secularization.

(na engl. prevela Matea Šandor)

⁴⁴ Isto, 421.